

Вікторія МЕДВІДЬ,
Вікторія СІГУА

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Розглянуто різні теоретичні підходи до трактування сутності понять “стратегія”, “стратегія розвитку” і “фінансова стратегія інноваційного розвитку підприємств”. Виявлено фактор інноваційності як найважливіший елемент формування ефективних стратегій організації. Запропоновано авторське визначення сутності поняття “фінансова стратегія інноваційного розвитку підприємств промислового регіону”.

Динамізм сучасних процесів пошуку нових чинників, які сприяють розвитку великих підприємств, спонукає до необхідності використання стратегічного підходу в досягненні цілей їх саморозвитку, своєчасного переходу від одного сценарію дій до іншого. Послідовний стратегічний підхід до підприємництва перетворює інновації в предмет особливої значущості у вирішенні питань забезпечення високої якості життя, національної безпеки, охорони навколишнього середовища і конкурентоспроможного технічного рівня розвитку країни.

Водночас, на вибір стратегії впливають численні фактори, серед яких виокремлюють рівень суспільного розвитку, фінансові, матеріально-технічні, інтелектуальні ресурси держави, успішність проведення реформ у сфері інтеграційних процесів, нормативно-правове забезпечення системи підтримки технологічних трансформацій.

Теоретичні аспекти сучасної проблематики інноваційного розвитку висвітлені в роботах відомих вчених-економістів: серед яких О. Біловодська, М. Рогоза, С. Богачов, О. Коробейніков, А. Трифилова, В. Нем-

цов, О. Амоша, Л. Довгань, Д. Карамишев, Л. Запасна, І. Кононенко, З. Варналій, В. Самуляк, О. Бутнік-Сіверський, А. Чернованова, Н. Соменкова, М. Пиканов та ін. Однак досі сутнісні теоретичні аспекти міжкатегоріальних взаємозв'язків між такими поняттями, як “стратегія”, “стратегія розвитку” і “фінансова стратегія інноваційного розвитку промислового підприємства” залишаються недостатньо вивченими і вимагають додаткового наукового осмислення. На підставі аналізу існуючої теоретичної бази, присвяченої окремим аспектам стратегічного інноваційного розвитку підприємств, проведемо детальне дослідження ключових напрямків у межах проблематики інноваційного функціонування вітчизняних підприємств в умовах визначення стратегічних орієнтирів їх діяльності.

Метою дослідження є виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між актуальними інноваційними категоріями з подальшим формулюванням авторського погляду на сутність поняття фінансова стратегія інноваційного розвитку підприємств промислового регіону.

Напрямок інноваційного розвитку підприємства, втілений у його стратегії, характеризує, насамперед, визначений шлях або рух, який ґрунтується на впровадженні та реалізації інновацій, що сприяють поліпшенню якісних і кількісних характеристик діяльності підприємства, забезпечують зміцнення його ринкових позицій і створюють умови для прогресивного розвитку [1, 57]. Як бачимо, йдеться не про одноразове використання нововведень для досягнення миттєвих благ, а про безперервний, детально спланований стратегічний інноваційний розвиток, який формує методи і засоби управління інноваціями, перетворюючи інтенсивне впровадження інноваційних процесів у фактор економічного зростання [2, 23].

З метою формування в Україні ефективної інноваційно-інвестиційної моделі економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, всіх її людських і природних ресурсів, забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стабільного сталого розвитку і підвищення добробуту громадян, розроблена Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів на виконання Постанови Верховної Ради України від 17.02.2009 р. № 965-VI [3].

Дана Стратегія є органічною складовою Стратегії розвитку України на період до 2020 р. і необхідним інструментом упровадження концептуальних засад, критеріїв, інструментів і механізмів інноваційної політики, яка за існуючих фінансових, структурних і інституційних обмеженнях здатна забезпечити високу мотивацію інноваційного підприємництва і зростання інвестицій у технологічні зміни. У зв'язку з цим інноваційна складова стратегічного розвитку є актуальним напрямом наукового аналізу.

В зазначеному документі, на перший погляд, простежується деяке ототожнення

понять “стратегія” і “політика”. Їх розглядають як сукупність заходів і дій, спрямованих на досягнення заздалегідь заданого результату. Проте детальне осмислення їх економічного взаємозв'язку показує, що поняття “стратегія” має домінуюче значення у зв'язку з тим, що закладає у свою основу деяку спеціальну політику як особливий інструмент реалізації викладених у стратегії заходів. Головною метою стратегії є визначення, обґрунтування і створення механізмів реалізації нової державної інноваційно-інвестиційної політики щодо здійснення узгоджених змін у всіх ланках національної інноваційної системи, спрямованих на зростання її впливу на економічний і соціальний розвиток країни шляхом створення відповідних внутрішніх умов, підвищення стійкості національної економіки до тиску зовнішніх умов, які обумовлені глобалізацією і неолібералізацією економічного життя [3].

Однак часто прирівнюють стратегію нововведень до поняття “інноваційна політика”, яка передбачає об'єднання цілей технічної політики і політики капіталовкладень, а також спрямованість на впровадження нових технологій і видів продукції. Проте поняття “політика організації” використовують в значенні “місії”, тобто інноваційна політика є лише формою стратегічного управління, визначає цілі і умови здійснення інноваційної діяльності [2, 24]. Деяка схожість представлених понять є передумовою більш поглибленого вивчення сутності поняття “стратегія”, а також уточнення змістовної складової таких понять, як “стратегія розвитку” і “стратегія інноваційного розвитку підприємства”, які одночасно супроводжують один одного і взаємопов'язані між собою.

Численні дослідження американських науковців сутності та змісту поняття “стратегія” показують, що вироблення стратегії спрямоване, насамперед, на адаптацію організації до змін зовнішніх умов. З усіх

різнохарактерних визначень будемо дотримуватися думки, про те, що “стратегія – це принцип поведінки або дотримання певної моделі поведінки” [4, 22].

Не менш цікавим є підхід, який розглядає стратегію як деякий орієнтир або напрямок розвитку, шлях у майбутнє. Дані визначення є рівноправними, тому підприємства розробляють плани на майбутнє і виводять принципи поведінки, опираючись на минуле. Першу стратегію називають визначеною (плановою, задуманою), а другу – здійснюваною (реалізованою). При цьому, як показує досвід багатьох підприємств, далеко не кожна планова стратегія здійснюється. Стратегії необхідно не тільки формувати, а й успішно поєднувати в реальних умовах господарювання, тобто на практиці реалізується певна комбінація продуманої і виникаючої стратегій.

Акцент на зосередження стратегії на довгострокових цілях фігурує у визначенні, наведеному українськими вченими Н. Немцовим і Л. Е. Довгань: “Стратегія – це довготерміновий, якісно визначений напрямок розвитку організації, спрямований на закріплення її позицій, задоволення споживачів і досягнення поставлених цілей” [5, 81].

Визначення стратегії, яке формулює Д. В. Карамішев [6], деякою мірою відображає точку зору Р. Мінцберга, однак вирізняє три рівні поширення управлінських рішень: “Стратегія – це довгострокова узагальнена сукупність взаємозалежних рішень, які визначають пріоритетні напрями розвитку економіки, галузі, регіону”.

Відповідно до наведених вище трактувань поняття “стратегія”, а також в результаті аналізу ключових положень основного державного документа у сфері інноваційного розвитку України, можна зробити висновок, що не існує єдиного підходу до визначення сутності стратегії. Причиною цього, за словами І. Ансоффа, може бути той

факт, що “стратегія – це поняття важке для визначення і деякою мірою абстрактне” [7].

На наступному етапі проведемо дослідження сутності поняття “стратегія розвитку”. Процес розвитку характеризується різноманітністю конкретних видів і форм, які трансформуються в часі. Так само під впливом тимчасового фактора, а також зовнішніх впливів відбувається руйнування ідеального інертного середовища існування стратегії як сталого принципу й моделі поведінки. Починають проявлятися такі ознаки розвитку, як безповоротність, саморух, спрямованість, пріоритетність, мінливість, результативність.

З іншого боку, розвиток потребує деякого вектора, який обумовить стабільне функціонування в умовах зміни форм власності, методів і принципів державного регулювання, посилення міжнародної конкуренції [8, 35].

Трактування термінів “розвиток” і “розвиток підприємства” детально описані в роботі Л. С. Запасної [8, 36]. При цьому автор спирається на думку І. В. Кононенко, який розглядає “розвиток як безповоротну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних і ідеальних об'єктів, які здійснюються протягом часу” [9, 60].

У зв'язку з цим Л. С. Запасна наводить власне трактування “розвитку підприємства як процесу сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, який спрямований на його перехід до нового якісно-кількісного стану у часі під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища” [8, 37].

Таким чином, відбувається обмеження рамок дії трансформаційних змін, що циркулюють у межах одного об'єкта.

Очевидно, “циркуляція” якісних і кількісних змін має відбуватися в суто визначеному напрямку, заходи щодо освоєння якого складають сутність поняття “стратегія”. Отже, згідно з підходом, котрий пропо-

нує Ю. Самуляк, “стратегія розвитку – це напрямок розвитку підприємства, який відображається у всебічному комплексному плані формуванням довгострокових цілей підприємства і вибором найбільш ефективних шляхів їх досягнення” [10]. Якщо ця точка зору стосується стратегії розвитку підприємства, то підхід, запропонований З. С. Варналієм, визначає “стратегію розвитку регіону як повномасштабний орієнтир для населення, бізнесу та громадських інститутів регіону” [11, 145]. При цьому також проявляється фактор довгострокових цілей, який дозволяє вдосконалювати якість регіонального управління. Як бачимо, додається фактор управлінського рішення, що відображає позначені підходи до стратегії А. Чандлера і Р. Мінцберга.

Під інноваційною стратегією розвитку окремого регіону розуміємо комплекс довгострокових цілей, обумовлених об'єктивними потребами регіонального розвитку, а також діяльністю регіональних органів влади щодо формулювання пріоритетних напрямків інноваційного розвитку регіону і механізмів, що забезпечують їх реалізацію. Генеральна мета інноваційної стратегії розвитку регіону полягає у прагненні до підвищення ефективності виробництва за рахунок поліпшення його організації і управління, а також впровадження нових технологій, інформаційних систем тощо [12, 11].

Орієнтація на інноваційний шлях розвитку вимагає від національних суб'єктів господарської діяльності перебудови системи управління, створення на основі принципів маркетингу, системи оперативного пошуку нових сфер і способів реалізації власного потенціалу, які базувалися б на нових товарах, нових технологіях, нових методах організації виробництва і збуту [12, 11]. Все це повинно сприяти формуванню ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємства. На думку А. С. Черноіванової: “За призначен-

ням інноваційна стратегія є функціональною, вона визначає, а також координує заходи, спрямовані на створення нового товару, технології виробництва, що є одним з найважливіших компонентів конкурентної боротьби. Головна мета цієї стратегії – визначити конкурентів і одноосібно зайняти ринкову нішу, де конкуренція відсутня або дуже мала. Тому від розробки ефективної інноваційної стратегії залежить результативність впровадження нововведень” [13, 247]. Крім того, стратегію інноваційного розвитку підприємства можна визначити як сукупність дій і методів ведення інноваційної діяльності, що забезпечує конкурентні переваги за рахунок розробки та впровадження інновацій [14, 161].

О. Б. Бутнік-Сіверський вводить поняття стратегії інноваційної моделі розвитку як “досягнення якісно нового типу розвитку господарської системи, яка характеризується новаторськими цілями, інноваційними засобами їх досягнення, можливостями відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі, пріоритетним використанням сукупності інноваційних факторів при визначенні обсягу і форми здійснюваних інвестицій” [15].

Аналіз особливостей підприємницької стратегії з фінансової позиції стосується певних рамок вибору підприємства, які обумовлені природою і напрямками організації його фінансової діяльності [16, 61–62]. З огляду на геополітичне розташування та специфічні умови функціонування промислового регіону, фінансова інноваційна стратегія повинна мати на меті формування автономного механізму розвитку шляхом оптимального використання ресурсів; створення наукомістких і високотехнологічних виробництв, передумов структурно-інноваційних змін, посилення зовнішньоекономічної діяльності [17, 104].

Необхідність розробки фінансової стратегії інноваційного розвитку підприємства

в умовах промислового регіону полягає в тому, що саме при її формуванні особлива увага приділяється повноті виявлення грошових доходів, мобілізації внутрішніх ресурсів за рахунок інноваційних підходів до виробництва і ресурсозбереження, максимального зниження собівартості продукції, раціональному розподілу та використанню прибутку, визначенню потреби в основних і оборотних коштах, ефективному використанню капіталу підприємства, а також можливостям впровадження передових інноваційних продуктів. Ефективна фінансова стратегія підприємств промислового регіону розробляється з урахуванням ризику неплатежів, стрибків інфляції та інших форс-мажорних обставин. Контроль за реалізацією фінансової стратегії забезпечує перевірку надходження доходів, економне і раціональне їх використання [16, 63].

Отже, фінансова стратегія інноваційного розвитку підприємств промислового регіону – це система управління фінансовою діяльністю підприємств, яка забезпечує залучення інвестицій, фінансування інновацій, відновлення основних фондів, зниження енерговтрат, скорочення витрат на виробництво, скорочення рівня дебіторської заборгованості, підвищення прибутковості і сприяє реформуванню промислового сектору економіки за рахунок використання системи управління залученими коштами, дебіторською заборгованістю, витратами і ціновим фактором. Запропоновані фінансові інструменти є ланками єдиного ланцюга, які автономно й сукупно забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств промислового регіону за рахунок поповнення резервів власного й позикового капіталів шляхом активізації інноваційної діяльності і зростання рівня прибутковості. Синтез елементів ланцюга забезпечує взаємний вплив кожного елемента на інші елементи й на систему управління фінансовою

діяльністю загалом, що дозволяє досягти синергетичного ефекту в результаті реалізації комплексу запропонованих фінансових важелів.

Проведене дослідження сутності понять “розвиток” і “стратегія інноваційної моделі розвитку” з позицій різних поглядів сучасних вчених дозволяє сформулювати наступне визначення: фінансова стратегія інноваційного розвитку підприємств промислового регіону – це сукупність довгострокових цілей і нових (удосконалених) методів їх досягнення з метою створення інноваційної моделі фінансового середовища підприємства, заснованої на технічних і організаційно-економічних нововведеннях і забезпеченої ефективними джерелами їх фінансування для досягнення вагомих переваг на ринку.

Література

1. Біловодська О. А. *Організаційно-економічні основи управління вибором напрямків інноваційного розвитку промислових підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.02.02.* – Суми, 2004. – 186 с.
2. Рогоза М. Є., Вергал К. Ю. *Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми.* – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.
3. *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів.* – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua>
4. *Стратегическое поведение: от разработки до реализации / О. П. Коробейников, В. Ю. Колесов, А. А. Трифилова // Менеджмент в России и за рубежом.* – 2002. – № 3. – С. 21–25.
5. Немцов В. Д., Довгань Л. Є. *Стратегічний менеджмент: Навчальний посібник.* – К., 2002. – 186 с.
6. Карамішев Д. В. *Стратегічні дослідження у державному управлінні системою охорони здоров'я – Держ. упр.: теорія та практика [Електронний ресурс].* – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua

7. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. / Науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. – М.: Экономика, 1989.
8. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства // Проблеми матеріальної культури. – 2011. – № 7. – С. 34–37.
9. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства: Навч. посібник. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2001. – 134 с.
10. Самуляк В. Ю. Формування системи цілей розвитку машинобудівного підприємства // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2008.
11. Варналій З. С. Регіональна політика України: нові умови, нові вимоги // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 141–150.
12. Пиканов М. И. Формирование стратегии инновационного развития региона // Экономика и управление. – 2011. – № 4(77). – С. 58–62.
13. Черноиванова А. С. Стратегия инновационного развития предприятия // Коммунальное хозяйство городов. – № 75. – С. 246–252.
14. Соменкова Н. С. Формирование стратегии инновационного развития промышленного предприятия // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2008. – № 1. – С. 160–162.
15. Бутнік-Сіверський О. Б. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipdo.kiev.ua
16. Кость Я. О. Місце фінансової діагностики в системі фінансового менеджменту підприємства // Наука й економіка. – 2010. – № 2(18). – С. 55–64.
17. Харченко С. В. Регіональні особливості та умови розвитку промислових підприємств регіону // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. – С. 102–107.